

BIJLAGE D.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE, in 1901 belast geweest met het afnemen van het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Ter voldoening aan Uwer Excellentie's wensch heeft de commissie, bij Koninklijk besluit van 22 Mei jl. n°. 113 voor 1901 belast met het afnemen van het Staatsexamen, bedoeld in art. 12 der wet op het hooger onderwijs, de eer Uwer Excellentie een verslag van het examen aan te bieden.

In eene vergadering, op 5 Juni, verdeelde de commissie op de gebruikelijke wijze haar taak over sub-commissiën, elk belast met eene der vijf afdeelingen van het examen. Afdeeling I werd opgedragen aan de heeren W. H. van de Sande Bakhuyzen en H. G. A. Leignes Bakhoven; in afd. II namen zitting de heeren J. M. A. van Oppen, J. G. J. Exler en Th. P. H. van Aalst, laatstgenoemde voor het examen in de Romeinsche antiquiteiten; in afd. III traden op de heer R. Corten voor het Nederlandsch opstel en de heer van Aalst voor vaderlandsche en algemeene geschiedenis; in afd. IV belastten zich de heer Corten met de keuze van de stukken ter vertaling uit het Fransch, de heer P. Merkes die voor het Hoogduitsch en het Engelsch, en eindelijk werd bij afd. V aan den heer R. H. van Dorsten het examen in de meetkunde opgedragen bij de oneven groepen en bij de evene dat in de stekunde en trigonometrie, terwijl omgekeerd de heer D. Coelingh bij de oneven groepen de stekunde en trigonometrie en bij de evene de meetkunde voor zijne rekening nam.

De regeling van het examen was, op eene onbeduidende afwijking na, geheel dezelfde als in het vorig jaar: wederom telde elke groep 16 kandidaten, waarvan telkens de laatste drie in het bezit waren van het diploma van het eindexamen eener hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus; ditmaal waren deze drie uitsluitend kandidaten voor het diploma B, wier examen op één dag plaats greep. Twee afzonderlijke groepen van zulke kandidaten schoten dan nog voor de beide laatste dagen over.

Op 21 Juli hield de commissie eene tweede vergadering, waarop zij de voorloopige afspraken omtrent de voor te leggen plaatsen uit schrijvers en vraagstukken bekrachtigde en de voorzitter nog wijzigingen in de lijst der kandidaten mededeelde; hierop ving het examen aan op 22 Juli en werd tot 30 Augustus voortgezet.

Het getal kandidaten bedroeg aanvankelijk 258, hetgeen eene vermeerdering van 13 bedroeg bij dat van het vorige jaar, maar doordat, ten gevolge van de wet van 9 Juli 1900 (*Staatsblad* n°. 113), bij Koninklijk besluit verschillende bijzondere scholen ten aanzien van het eindexamen met de openbare gymnasia gelijk gesteld waren, daalde dit oorspronkelijk aantal tot op 194. Hiervan waren 60 in het bezit van een diploma hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus. Onder die 194 waren 27 vrouwelijke kandidaten, van welke ééne niet opkwam en ééne zich in den loop van het examen terugtrok; van de overigen slaagden 19 en werden dus 6 afgewezen.

De uitslag van het examen is in de twee volgende tabellen samengevat:

TABEL I.

Gevraagd diploma op grond van art. 12 der wet op het hooger onderwijs.	Aantal van hen die					
	zich hebben aangemeld.	niet zijn opgekomen.	zijn geëxamineerd.	zich hebben teruggetrokken.	zijn afgewezen.	zich hebben teruggetrokken en zijn afgewezen, te zamen.
Diploma A	99	9	90	7	38	45
„ B.	93	4	89	6	36	42
„ A en B	2	„	2	„	„	2
Totaal	194	13	181	13	74	87

(1) In dit getal zijn 4 diplomata begrepen, uitgereikt aan kandidaten, die zich voor A hadden aangemeld.

TABEL II.

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat:	Afd. I.		Afd. II.			Afd. III.			Afd. IV.			Afd. V.			
		Grieksche mondel.	Grieksche schrift.	Latijn mondel.	Latijn schrift.	Romeinsche antiquiteiten.	Latijnsche thema.	Nederlandsch opstel.	Vaderlandsche geschiedenis.	Algemeene geschiedenis.	Fransche vertaling.	Hoogduitsche vertaling.	Engelsche vertaling.	Lagere stekunde.	Hoogere stekunde.	Meetkunde.
voor	zeer goed (5)	2	„	1	3	„	„	7	1	„	2	„	„	„	„	1
	goed (4)	17	17	24	26	23	12	25	10	8	31	14	23	13	„	3
	voldoende (3)	46	40	51	48	50	27	27	31	33	32	29	34	27	„	30
diploma A 1)	onvoldoende (2)	26	33	15	12	14	27	8	19	20	7	30	20	28	„	32
	slecht (1)	1	1	„	2	2	2	„	4	3	5	5	2	7	„	10

1) Hierbij zijn opgenomen de cijfers door 2 kandidaten, die zich voor beide diplomata hadden aangemeld, behaald in de eerste vier afdeelingen.

Verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over 1900—1901. (Bijlage D.)

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat :	Afd. I.		Afd. II.				Afd. III.			Afd. IV.			Afd. V.			
		Grieksch monde- ling.	Grieksch schrif- telijk.	Latijn monde- ling.	Latijn schrifte- lijk.	Romeinsche an- tiquiteiten.	Latijnsche thema.	Nederlandsch opstel.	Vaderlandsche geschiedenis.	Algemeene ge- schiedenis.	Fransche verfa- ling.	Hoogduitsche vertaling.	Engelsche ver- taling.	Lagere stekunde.	Hoogere stel- kunde.	Meetkunde.	Trigonometrie.
voor	zeer goed (5)	1	"	"	"	"	"	1	"	3	2	1	"	1	1	1	"
	goed (4)	11	"	14	"	"	"	9	"	3	12	8	8	11	11	9	13
	voldoende (3)	28	"	43	"	"	"	18	"	16	19	19	19	20	17	16	12
diploma B 2)	onvoldoende (2)	41	"	31	"	"	"	4	"	9	5	10	11	6	10	10	8
	slecht (1)	5	"	1	"	"	"	"	"	4	1	3	"	1	1	1	3

2) Hierbij zijn opgenomen de cijfers door 2 candidaten, die zich voor de beide diplomata hadden aangemeld, behaald in afdeeling V.

De eerste tabel wijst als geslaagd ruim 54 pct. aan, een niet ongunstig cijfer, als in aanmerking wordt genomen, dat de 64 candidaten, die, volgens hetgeen boven aangegeven is, van het oorspronkelijk aantal afvielen, juist die waren, welke eene volledige schoolopleiding hadden genoten en allicht dikwijls, bij de anderen vergeleken, een gunstiger indruk zouden hebben gemaakt. Als gewoonlijk echter is het aantal van hen die maar te nauwnood voldeden, niet onbelangrijk: verder valt te vermelden, dat 13 candidaten zich tijdens den loop van het examen terugtrokken, en dat, waar het cijfer 5 slechts vijf en twintigmaal werd toegekend, het praedicaat 1 vier en zestigmaal op de tabel II voorkomt.

Wat nu het oordeel betreft over den uitslag van de verschillende onderdeelen van het examen, tabel II wijst uit dat de kennis van het Latijn (als de thema buiten beschouwing gelaten wordt) hooger stond, ja ten opzichte van de schriftelijke vertaling veel hooger zelfs dan van het Grieksch. Waren 14 vertalingen uit Tacitus beneden het vereischte peil, bij die uit Demosthenes of Plato bedroeg dit getal 34. Opmerking verdient, dat de korte opgave, die elken candidaat gegeven werd, om hem aangaande den inhoud van het stuk te oriënteren, vaak niet eens behoorlijk gelezen bleek te zijn, noch de bijgevoegde vertaling van moeilijke woorden gebruikt. De sub-commissie voor het Grieksch constateert verder, dat de mondelinge vertaling uit Homeris over het algemeen beter slaagde dan die van Xenophon, en ook het lezen der Homerische verzen aan matige eischen voldeed, al was dikwijls meer de scansie dan de rhythmus hoorbaar. Ook waren de onregelmatige vormen der verba over het algemeen aan de candidaten vrij goed bekend, waartegen dan weer het inzicht van de regels, volgens welke werkwoordvormen en nomina in het Grieksch ontstaan, ongunstig afstak. Het is niet anders mogelijk of de overhaaste opleiding van tal der candidaten moet het machinale van buiten leeren der grammatica in de hand werken en laat ook geen tijd voor een behoorlijk begripen der syntactische regels omtrent het gebruik van tijden en wijzen, zooals bijv. omtrent het verschil tusschen den modus irrealis en den modus potentialis.

Wat de taalkennis der candidaten betreft, luidt het oordeel der sub-commissie voor het Latijn gunstiger, althans voor zoover het de vertaling in het Nederlandsch betreft. Zoowel van Tacitus, als van Livius, Vergilius en Ovidius, werden door een zeer groot aantal candidaten de zin en de gedachtengang op zijn minst genomen voldoende begrepen. Te dikwijls echter was de vertaling te letterlijk, de navolging van den Latijnschen zin te slaafsch, vorm en woordenkeus gebrekkig en onbeholpen.

Eene afzonderlijke bespreking verdient echter de Latijnsche thema. Immers uit de meeste vertalingen — gewoonlijk niet vrij van grove fouten tegen de vormleer — bleek niet alleen, dat de candidaten eenvoudige regels der syntaxis niet in toepassing wisten te brengen; maar ook dat de woordenkennis, om van inzicht in de eigenaardigheden van den Latijnschen zinsbouw niet te gewagen, zeer gering was, welke onwetendheid velen door onbeholpen omschrijvingen trachtten te bewimpelen. Slechts 12 maal kon het praedicaat „goed” worden toegekend, terwijl niemand het hoogste cijfer behalen mocht.

Is deze grief ook in de verslagen van vorige commissies te vinden, even weinig vreemd, helaas! is de klacht, die beide subcommissies om strijd moeten aanheffen over het vaak bijna bespottelijk gemis aan kennis der zoogenaamde realia. De vragen

op dit gebied gesteld, bleven steeds zeer aan de oppervlakte, betroffen zelfs dikwijls feiten, die elk ontwikkeld persoon behoort te kennen. Enkele voorbeelden mogen dit bewijzen: vele candidaten, die hadden opgegeven, eenige boeken van Xenophon's Anabasis, Hellenica en Cyropaedia te hebben gelezen, konden de beide historisch bekende mannen, die den naam Cyrus droegen, niet uit elkander houden; wisten niet, welke de leidende steden waren geweest bij de worsteling der Grieksche Staten onderling, of door welke veld- en zeeslagen Hellas zijne onafhankelijkheid tegenover Perzië had gehandhaafd. Natuurlijk stond het dan met de kennis der oude aardrijkskunde niet beter: het scheen vaak alsof het opslaan van een atlas der oude wereld met opzet vermeden was. Deze onkunde werd in bijzondere mate aangetroffen bij de candidaten, die in het bezit zijnde van een diploma hogere burgersegoel met vijfjarigen cursus, het getuigenschrift B verlangden. Van 47 zulke candidaten moest dan ook voor het Grieksch aan 27 en voor het Latijn aan 20 een onvoldoend cijfer worden toegekend; van de overigen verwierf een luttel getal het praedicaat *goed*; een enkele, wat in dit verband dubbel vermelding verdient, behaalde voor het Grieksch het cijfer *vijf*.

De uitslag van het examen in de Romeinsche antiquiteiten was zoowel wat het aantal candidaten, die het cijfer 4 behaalden, als die welke onvoldoende kennis bezaten, betrof iets gunstiger dan in het vorig jaar. Neemt men echter den geringen omvang dezer studie in aanmerking, zooals zij voor dit onderdeel van het examen wordt geëischt, dan valt er minder te roemen. Machinaal van buiten leeren van termen en formules, die men niet verstaat, gebrek aan de meest elementaire kennis der Romeinsche historie, waren ook hier oorzaak dat het praedicaat *voldoende* bij vele candidaten niet dan te nauwnood kon worden gegeven.

De subcommissie voor het Nederlandsch opstel en de geschiedenis kan, wat het eerste betreft, op een niet onbevredigend resultaat wijzen. Met uitzondering van de fouten tegen het geslacht, waarin menig opstel zeer veel te wenschen overliet, was de taal in het algemeen tamelijk zuiver. Ook over inhoud en stijl valt niet hard te klagen, wanneer men bij het beoordeelen van het werk rekening houdt met de minder gunstige omstandigheden, waarin noodzakelijkerwijze het opstel geschreven wordt. Achtmaal kon het hoogste cijfer worden toegekend; twaalf opstellen bleken onvoldoende.

Het examen in geschiedenis leverde vooral voor de vaderlandsche historie een ongunstiger resultaat op dan in het vorige jaar; voor de algemeene geschiedenis stemde de uitslag, inzonderheid wat de candidaten voor het diploma B betrof, veel meer overeen, althans ten opzichte van de scheiding tusschen voldoende en onvoldoend. De algemeene opmerking, dat de studie der candidaten zich te veel bepaald had tot werktuigelijk van buiten leeren, geldt natuurlijk in bijzondere mate van de geschiedenis. Namen van vorsten, met de jaren hunner regeering, kreeg de examinerator vaak genoeg te hooren, desnoods op een rij; maar eenig begrip b. v. van de ontwikkeling van den Engelschen staat in de 19de eeuw, of van de toestanden in Frankrijk, Duitschland en Italië na 1815 eene heldere voorstelling van de ligging van landen en plaatsen ontbraken maar al te vaak. Het is wel zeker, dat zonder leiding uit een of ander handboekje dit onderdeel van het examen te bestudeeren de krachten der meeste candidaten te boven gaat. Bij de vaderlandsche geschie-

denis, waar, bij den beperkten omvang der stof, de vragen iets dieper konden indringen, kwam natuurlijk de oppervlakkigheid der kennis, het gemis aan eene samenhangende voorstelling nog sterker aan het licht.

De subcommissie voor de vertaling uit de moderne talen heeft voor het Fransch slechts aan 18 van de 116 kandidaten een onvoldoend cijfer toegekend, maar van de 98 vertalingen die niet werden afgekeurd, verwierf meer dan de helft slechts het cijfer 3, hoewel de gekozen stukken inderdaad gemakkelijk konden genoemd worden. Op de kennis en bedrevenheid in deze taal valt dus niet zeer te roemen. Bij de minste moeilijkheid, die het opgegeven stuk bood in minder gebruikelijke woorden of wendingen, stiet men bij vele kandidaten op onjuiste, vaak op onzinnige vertalingen.

Voor het schriftelijk examen in het Duitsch koos de Commissie in afwijking van de gewoonte van vroegere jaren, gedeeltelijk ook stukken gemakkelijke Deutsche poëzie, en wel uit Goethe („Hermann und Dorothea”), Schiller („Wallenstein” Prolog), en Eberhard („Hannchen und die Kuchlein”). Slechts bij ééne candidate, die een stuk uit Wallenstein moest vertalen, was de dichtelijke vorm aanleiding, dat haar werk iets minder goed uitviel, dan anders misschien het geval zou geweest zijn. Een ongunstigen invloed op den uitslag van het examen hebben de dichtstukken dus — dit ééne geval daargelaten — niet uitgeoefend.

Het gehalte der gekozen proza-stukken stemde met dat van vroegere jaren vrij wel overeen. De uitslag mag in zeker opzicht vrij gunstig worden genoemd. Het aantal kandidaten wier kennis voldoende of goed geacht werd, bedroeg nagenoeg 60 pct. nog iets meer dan het percentage der kandidaten, die tot de studie aan de Universiteit konden worden toegelaten. Desniettemin gelooft de subcommissie maar weinig reden tot tevredenheid gehad te hebben, want van de 48 kandidaten, wier werk nog als voldoende beschouwd werd, kon aan velen het cijfer 3 slechts na zeer lange aarzeling worden toegekend en bij de anderen, die 2 en 1 ontvingen, moest de subcommissie er vaak aan twijfelen, of zij zich wel ooit eenigszins ernstig op het Duitsch hadden toegelegd. Het werk van een enkele was zoo slecht, dat het betreurd werd, dat der Commissie voor de beoordeeling er van niet nog een lager cijfer dan 1 ter beschikking stond. Velen kenden de eenvoudigste woorden niet, als bij voorbeeld *Bedingung*, *Beteuerung*, *Brunnen*, *Entrüsting*, *Frosch*, *Laden*, *Lager*, *Leid*, *Magd*, *Unwille*, *bequem*, *flink*, *klug*, *niedrig*, *redlich*, *rüstig*, *selbstredend*, *gleich*, *dauern*, *dürfen*, *empfinden*, *erkennen*, *verkennen*, *verletzen*, *verleumden*, *versuchen*, *verzichten* en andere. En bovendien liet de kennis der Deutsche spraakkunst in tal van gevallen te wenschen over. Immers, het kwam voor, dat „dessen” met „deze”; het bijwoord „wie” met „wie” vertaald werd, en dat een 2de nv. enkelv. van een zelfst. naamw. („seines Eigentümers”) als 1ste nv. meervoud werd beschouwd.

Hierbij kwam nog, dat ook het Nederlandsch zeer vaak een heel ongunstigen indruk maakte.

Wat het Engelsch betreft, was het percentage van hen, die voldoende of goed werk leverden, zeer hoog, ruim 71 pct., hoewel niemand voor een 5 in aanmerking kwam. Ook hier was intusschen bij velen, aan wie nog een drie werd toegekend, van eenige degelijke kennis van het Engelsch weinig te bespeuren. Vaak bleek het, dat gewone woorden zooals bij voorbeeld *purse*, *mercy*, *realm*, *forty*, *wicked*, *another*, in order to,

however enz. den kandidaten onbekend waren en dat deze ook slechts weinig begrepen van onmisbare onderdeelen der Engelsche spraakkunst, als b.v. de vervoeging, het gebruik der tijden, het gebruik van het „Gerund” enz. Neemt de subcommissie hierbij nog in aanmerking, dat zij hare eischen zeer beperkt had, en dat zij, in de voorgelegde stukken, slechts het noodigste aan woorden en taalvormen als bekend onderstelde, dan gelooft zij ook bij dit onderdeel van het examen geene aanleiding tot bijzondere tevredenheid gehad te hebben. De subcommissie meent dit hieraan te moeten toeschrijven, dat de kandidaten over het algemeen te weinig werk maken van de Engelsche spraakkunst, omdat zij de moeilijkheden, die deze oplevert, veelal onderschatten, en zich ook niet ernstig genoeg toeleggen op het schriftelijk of mondeling vertalen van Engelsche werken, maar zich bepalen tot het oppervlakkig lezen van een of ander gemakkelijk boek, waardoor hun de groote zwaarigheden, die het vertalen uit het Engelsch in het Nederlandsch vaak oplevert, maar al te licht ontgaan.

De uitslag van het examen in de Wiskunde moet bij de kandidaten voor het diploma A ongunstig genoemd worden; ruim de helft van het aantal toegekende cijfers was twee of één. Bij sommigen ontbrak de kennis van dit vak zoo geheel, dat de commissie voor de vraag gesteld werd of op grond hiervan bij een overigens vrij voldoende examen het getuigschrift niet moest geweigerd worden. In zulke gevallen bleek de oorzaak veelal hierin te zijn gelegen, dat de candidaat zich zelf ongeschikt rekende voor wiskundige studie. De subcommissie wenscht hiertegen als hare vaststaande meening uit te spreken, dat ieder, die in staat was in de overige vakken een voldoende examen af te leggen, met eenigen goeden wil en behoorlijke leiding ook aan de bescheiden eischen, die de subcommissie voor de Wiskunde stelde, had kunnen voldoen.

Bij de kandidaten voor het getuigschrift B was uit den aard der zaak de toestand gunstiger; toch meent de subcommissie te moeten opmerken, dat bij velen hunner het inzicht in de theorie meer te wenschen overliet, dan de vaardigheid in het oplossen van vraagstukken.

Op grond van al deze beschouwingen, moet de commissie als haar eindoordeel uitspreken, dat, zoo al het percentage der geslaagden geen aanleiding geeft tot bijzondere klachten over onvoldoende kennis van het grootste deel der kandidaten, toch het gemis aan algemeene ontwikkeling een veel te gewoon verschijnsel was, waartegen enkele zeer goede examens niet kunnen opwegen. Wellicht ook is dit gemis ditmaal sterker in het oog gevallen, nu slechts enkele leerlingen van bijzondere scholen voor de Staatscommissie zijn verschenen.

Te haastig verworven en daardoor hoogst oppervlakkige kennis werd maar al te vaak ook daar opgemerkt, waar het diploma ten slotte niet kon geweigerd worden.

De commissie betuigt Uwer Excellentie haren dank voor het in haar gestelde vertrouwen.

's Gravenhage, 5 October 1901.

Namens de Commissie,

C. J. EGGINK, *Voorzitter*.

TH. V. AALST, *Secretaris*.